

nr. 778) bulunan yazmaları karşılaştırdığını, ayrıca Hanzâde'nin şerhinden de faydalandığını belirtmektedir. Eserin Teymüriyye nüshasına dayalı yeni bir neşri daha yapılmıştır (Beyrut 1407/1987).

Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn, Hanzâde diye tanınan Erzincanlı Üveys Vefâ b. Muhammed b. Ahmed tarafından *Minhâcü'l-yaqîn şerhu Edebi'd-dünyâ ve'd-dîn* adıyla şerhedilmiştir (İstanbul 1328). Şârih, basılmış ve basılmamış beş nüshayı karşılaştırdığını, tefsir, hadis, ah-lâk ve divan türündeki kitaplara başvurarak kaynak ve usul düzeltmeleri yaptığını belirtmektedir. Şerhte gramer tahlilleri, terimlere getirilen tarifler ve genel açıklamalar yanında asıl metinde adları geçen bütün sahâbî, edip, şair, filozof ve diğer kişilerin kısa biyografileri verilmiştir. Sayfa kenarlarına düşülen birkaç not dışında nüsha farklarına işaret edilmiştir. Şerhte ayrıca çeşitli âlim ve edebiyatçılardan nakiller yapılmış, Abdurrahman-ı Câmî ve Sa'dî-i Şîrâzî gibi bazı İnan şairlerine ait Farsça manzumelere ve Türkçe beyitlere de yer verilmiştir. *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*'in, Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in hocalarından İbn Liyûn et-Tüçbî tarafından yapılmış kısmi bir şerhi ve *Ma'rifetü'l-fezâ'il* adlı müellifi meçhul bir hulâsası da vardır (İA, VII, 409).

BİBLİYOGRAFYA :

Mâverî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn* (nşr. Mustafa es-Sekkâ), Beyrut 1978, nâşirin önsözü, s. 2-16; Hansârî, *Ravzâtü'l-cennât*, Tahran 1390, I, 255; Hanzâde, *Minhâcü'l-yaqîn şerhu Edebi'd-dünyâ ve'd-dîn*, İstanbul 1328; M. Kürd Ali, *Künûzü'l-ecdâd*, Dimaşk 1369/1950, s. 231-232; Brockelmann, *GAL*, I, 483; *Suppl.*, I, 668; a.mlf., "Mâverî", *IA*, VII, 409; Mohammed Arkoun, "L'éthique musulmane d'après Mâwardî", *REI*, XXXI (1963), s. 1-31; M. Receb el-Beyyûmî, "el-İmâmü'l-Mâverî", *ME*, XLIV/10 (1973), s. 967-968.

MUSTAFA ÇAĞRICI

EDEBÜ'İ-İMLÂ' ve'İ-İSTİMLÂ'

(أدب الإملاء والإستعمال)

Abdülkerîm b. Muhammed
es-Sem'ânî'nin
(ö. 562/1166)
imlâ usulüne dair eseri.

Hadis yazdıran hoca ile hadis yazan talebenin uymaları gereken kuralları ele alan eser *imlâ'** konusunda günümüze ulaşan tek müstakil kitaptır. Müellif, bir arkadaşının isteği üzerine kaleme aldığı kısa ve özlü eserini bir girişle üç fasla ayırmıştır. Girişte hadis ilminin önemi,

hadisleri lafzan rivayet etmenin gereği, sahih hadisin ancak sahih senedle rivayet edileceği, hadis öğrenme usulleri içinde en makbulünün imlâ usulü olduğu, bu usulün Hz. Peygamber, sahâbe, tâbiîn ve tebeü't-tâbiîn (selef) dönemlerinde uygulanıp yaygınlık kazandığı belirtilmekte, daha sonraki devirlerde çeşitli beldelerde imlâ yoluyla hadis rivayet eden âlimlerin isimleri zikredilmektedir.

Birinci fasıl hadis yazdıran hocanın (mümlî) uyması gereken âdâb hakkında olup burada hocanın hadis rivayetini iyi hazırlanması, camilerde imlâ meclisleri düzenlemesi, rivayete başlamadan önce Kur'an'dan bir sûre okuması, hadisleri kitabından rivayet etmesi, *sika** olan hocalardan rivayette bulunması, halk için faydalı olacak ibadet ve muâmelâta dair hadisler rivayet etmesi, hadislerin sağlamlık derecesini belirtmesi, rivayeti gereğinden fazla uzatıp dinleyenleri bıktırmaması ve yazılan hadislerin hocanın nüshası ile karşılaştırılması gibi konular üzerinde durulmaktadır.

İkinci fasıl, kalabalık meclislerde hocanın söylediklerini uzaktakilere nakleden kimse (müstemlî) ve onun uyması gereken âdâb hakkındadır. Burada müstemlînin yüksek bir yerde oturması veya ayakta durması, gür sesli ve dikkatli bir kişi olması, ders başlamadan önce Kur'an'dan bir sûre okuması, hadis yazdıracak hocayı kısaca tanıttıktan sonra ondan rivayete başlaması usulüne uygun olarak istemesi, hocanın söylediği şeyleri aynen tekrarlaması gibi hususlar ele alınmaktadır.

Üçüncü fasıl hadis yazan kimsenin uyaçağı esaslara dairdir. Bu bölümde talebenin Hz. Peygamber'in sünnetine uyması, mütevazî ve ağır başlı olması, hadis meclislerine erken gelmesi, daha önce gelenleri rahatsız etmeden oturması ve hocaya karşı saygılı davranması gibi hususlar işlenmektedir. Bunun ardından hadislerin yazılmasının câiz olup olmadığı meselesi ele alınmakta ve yazma âdâbı ile yazı malzemeleri üzerinde durulmaktadır. Müellif burada hokka, kalem, kalemlik, bıçak, mürekkep ve kâğıt hakkında bilgi vermektedir. Hadislerin güzel bir şekilde yazılmasını isteyen Sem'ânî başa besmele yazılması, besmenin altındaki satıra kendisinden hadis yazılacak hocanın tam adının kaydedilmesi, hadisin doğrudan hocadan duyulup yazılması, müstemlînin tekrarı sırasında gerekli düzeltme ve noktalamalara

rın yapılması, hadislerin arasına ayırıcı bir işaretin konulması gibi hususlara temas etmektedir.

Kitabın sonunda, imlâ ve istimlâ âdâbı konusunda daha geniş bilgi edinmek isteyenlere *İrâzû'z-zeheb fî edebi't-taleb* adlı kitabını tavsiye eden Sem'ânî, 10 Receb 541'de (16 Aralık 1146) tamamlandığı eserindeki bilgileri kendisine sendeleriyle birlikte ulaşan rivayetlere dayandırmakta ve bu rivayetleri hangi şehirlerde elde ettiğini de belirtmektedir. Bundan anlaşıldığına göre müellif eserini İsfahan, Bağdat, Belh, Cürçân, Dimaşk, Serahs, Merv, Herat, Nîşâbur başta olmak üzere sekseni aşkın beldeyi gezerek derlediği malzeme ile meydana getirmiştir. Bazı hocalarının hocası sıfatıyla birkaç yerde adı geçen Hatîb el-Bağdâdî'nin (bk. s. 48, 67, 86, 117) eserlerinden veya onunla aynı kaynaktan faydalandığı anlaşılan (krş. *Edebü'l-İmlâ'*, s. 42, 84, 88, 108, 163, 168; *el-Câmî' li-aḥlâkı'r-râvî ve âdâbî's-sâmi'*, I, 142, 257, 261; II, 60, 65, 66) Sem'ânî, naklettiği haberlerin sağlamlığı konusunda nâdirenen görüş belirtmektedir (bk. s. 45, 119, 125, 129, 135, 152).

Eserin İstanbul'da Millet Kütüphanesi'nde (Feyzullah Efendi, nr. 1557) bulunan tek nüshası Max Weisweiller tarafından, muhtevanın özetlendiği elli bir sayfalık Almanca bir girişle birlikte *Die Methodik Des Diktatkollegs (Adab al-İmlâ' wa'l-İstimlâ') von 'Abd-Âl-Karîm İbn Muhammed As-Sam'ânî* adıyla yayımlanmıştır (Leiden 1952). Ayrıca özet halinde bir tercümesi de Abdullah Aydınli tarafından neşredilmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *Edebü'l-İmlâ' ve'l-İstimlâ'* (nşr. M. Weisweiller), Leiden 1952 — Beyrut 1401/1981; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmî' li-aḥlâkı'r-râvî ve âdâbî's-sâmi'* (nşr. Mahmûd Tahhân), Riyad 1403/1983, I, 142, 257, 261; II, 60, 65, 66; Abdullah Aydınli, "İmlâ Usulü ve es-Sem'ânî'nin Edebü'l-İmlâ' ve'l-İstimlâ'ı", *EAÜİFD*, sy. 5 (1982), s. 175-188.

ABDULLAH AYDINLI

EDEBÜ'İ-KÂDÎ

(أدب القاضي)

İslâm muhakeme hukukunun
ve bu alanda yazılan
eserlerin genel adı.

Kelime olarak *edeb*, dinin ve aklın güzel görüp tavsiye ettiği bütün söz ve davranışları ifade eder. Bu sebeple mendup, müstehap ve nâfilelerle bazı sünnet ve